

В І Д Г У К
на кваліфікаційну роботу Ворнікова Віктора Івановича
«Конвенціональність в просторі суспільства, що самоорганізується»,
представлену до захисту на здобуття наукового
ступеня доктора філософських наук за
спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

Дисертація Ворнікова Віктора Івановича на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук достатньо чітко, структуровано та інформативно висвітлює проведене автором ґрунтовне дослідження. Окреслюючи, що актуальність теми дослідження продиктована наявністю протиріччя в уявленнях про конвенціональність в суспільстві, що самоорганізується. Це пов'язано з відсутністю концептуального розуміння підстав конвенціональності, особливо з тим, що в соціально-філософських, соціальних, соціально-психологічних, і соціолінгвістичних працях отримали висвітлення лише окремі аспекти даного феномена. Виходячи із цього факту, наукова праця про конвенціональність у суспільстві, що самоорганізується є особливо актуальною для визначення конвенціональних принципів в наш час. Представлена здобувачем соціально-філософська розвідка викликає інтерес до піднятої проблематики та формує підстави для подальших наукових пошуків.

Наукова новизна роботи привертає увагу тим, що вперше запропонована типологія конвенціональних взаємодій (соціальних конвенцій) з таких підстав: предмету; модальності суб'єкта; багатовимірності конвенціональності; сфері життєдіяльності; ступеня відкритості; ступеня мотивованості суб'єкта; ступеня успішності (результативності) та розроблені концептуальні засади конвенціональності стосовно аналізу конвенціональних відносин між інтерсуб'єктивними соціокультурними світами.

Цікавим є розгляд феномену конвенціональності в просторі розробленої і запропонованій новій конвенціональній моделі суспільства, що самоорганізується Майбутнього на основі концептуального структурування

уявлень про соціальний простір, семіотичний і символічний простори взаємин в суспільстві, що самоорганізується.

У головному можна вважати дослідження систематичним, а викладення результатів характерними в своїй повноті. Основні складові роботи сформульовані однозначно та логічно. Дисертація побудована на основі взаємовідповідності об'єкта та предмета, завдань та поставленої мети, характеризується високим ступенем наукової культури, і в окремих аспектах може слугувати зразком стилю написання, а висновки дають можливість вичерпно оцінити опрацьовану проблему.

Апробація та публікація результатів роботи свідчать про її завершеність. Дисертант оприлюднив ряд статей в фахових українських та міжнародних виданнях, а також приймав участь у багатьох наукових конференціях.

При цьому слід зазначити, що потрібно було б приділити більше уваги до певних моментів. У першому розділі «Історія становлення суспільства як соціального простору» у підрозділі 1.1. «Становлення і формування взаємовідносин в суспільстві» пишеться, що можна зробити певні узагальнення, що соціальні взаємини досить «різноманітні» в сенсі їх поділу на «раціонально емоційний і раціонально осмислений (цілеспрямований)» рівні. Очевидно, що певною мірою, це суттєво «коригує» суспільну свідомість, вносячи в її «цілісну (зовнішню форму) структуру елементи «двовимірності». Природно, що це знаходить відображення і у тих типах згоди, узгодженості, які задіяні на кожному рівні...В аспекті «встановлення» (в історії) певних відносин і взаємин у суспільстві, можна звернути увагу на те, що вони пов'язуються з уявленням / теоріями про «сутнісну природу людини», що й привертає її до взаємодії з іншими. Безумовно, що «раціональні форми» (в традиційній інтерпретації самої раціональності) не виконують повною мірою тієї «соціально-комунікативної функції узгоджених відносин», які повинні виконувати по зв'язку їх з «розумовим мисленням» –

«у бік підведення під певну логіку усіх дій людини». Вступає «в силу» та особлива форма відносин людини з людиною, яку неможливо витлумачити з позиції «інструментальної функції поведінки».

Із підрозділу 1.2. «Соціально-філософські розуміння витоків узгодженості в суспільстві» слідує, що особливе значення мають уявлення про суспільство як систему, що саморозвивається і самоорганізується в процесі взаємовідношень. Існує особлива зацікавленість однієї людини в іншій – у тому сенсі, що завжди можна припустити існування «особливої точки перетину» взаємних інтересів, які неможливі без «співвідносин» з іншим, іншими – вони «взаємодоповнюючі» за своєю суттю. У такому контексті ці ж самі «точки дотику – прагматичні у позитивному сенсі узгодження»(с. 83). На нашу думку, є потреба розділити ці зазначені виміри.

Виходячи із семіотичних аспектів соціальної реальності, де культура виступає як «макропод» суспільства, який інтегрує всі функціонуючі в ньому системи конвенцій, можна позначити, що «сама культура як програма діяльності суспільства, як закріплені у знаковій формі досягнення безлічі поколінь, забезпечує не лише процес трансляції загальнолюдського досвіду, а й можливість функціонування соціальної системи». Система (комплекс, ансамбль) обумовлених комунікативних «соціальних схем» зумовлює існування певних проекцій (поглядів, відносин), виконання яких є, до певної міри, обов'язковим як «етичної норми комунікації»(с. 86). Безумовно, це цікаво, але виникає питання, а де прояви заявленої угоди – суспільного договору?

У другому розділі «Конвенціональність у просторі соціально – філософського уявлення» у підрозділі 2. 1. «Теоретико-методологічне осмислення феномена конвенціональності» виділена модель дослідження соціального об'єкта – конвенціональності, а в моделі виділено рівні: модель когнітивної системи (інструментарій пізнання) для пізнання (теоретико-

методологічні основи дослідження); модель пізнання соціальної самоорганізації системи (обрана модель у дослідженні); концептуальна Модель дослідження (комунікативний підхід) (с.115)... На нашу думку, бажано було б визначити більш делікатніше ці рівні.

У підрозділі 2. 2.«Соціально-філософські підвалини конвенціональності: феноменологічний контекст» заявлена необхідність звернення до феноменологічного підходу, що пов'язується із складністю дослідження феномену конвенціональності, виходячи із основних положень про те, що кожен феномен, а, тим більше, соціальний феномен - досить складний, а процес його функціонування – ще більше. Для виявлення комунікативного характеру феномену конвенціональності потрібна змістовна соціально - філософська феноменологічна концептуалізація з семіотичними уявленнями, а не тільки аналіз різних положень, так як «конвенціональна мислєдіяльність» в сучасності відбувається за наявності цілого спектру образів, символів і знаків. На нашу думку, феноменологічний підхід, виявляючи «опредмеченні» форми, розбираючи і конструюючи їх, збираючи в «теоретико-модульні схеми, структури, є своєрідним концептуальним мистецтвом з певною методологічній спрямованістю в дослідженні конвенціональності(с. 132). На наше побажання, можливо було б окреслити альтернативні проєкції дослідження – в порівнянні їх значимості.

У третьому розділі «Конвенціональність і принципи взаємовідносин у суспільстві, що самоорганізується» у підрозділі 3.3. «Конвенціональність у просторі соціуму, що самоорганізується» по тексту заявлено, що конвенціональність у просторі соціуму, що самоорганізується як проблема має велике практичне значення. Необхідність синергетичних підходів продиктована сьогодні станом планетарного буття і планетарної свідомості, рефлексивним станом людства, стурбованого ступенем стійкості власної життєдіяльності. Як ніколи раніше небезпечні зіткнення у реальній дійсності, і

тому затребувана ідеологія згоди, співробітництва, співтворчості. Покладений в основу самоорганізації соціальних систем принцип додатковості є новим методологічним підґрунтям для формування світогляду, в якому світ бачиться як взаємодоповнення, взаємопроникнення трьох сфер: «біо» – «соціо» – «дух»; природа, соціум, ноосфера; в якому категорії свідомості: потреби, норми, здібності, співвідносячись із зовнішнім світом, відповідають критеріям: розум, совість і любов до природи. Їх співвідношення між собою, залежно від ступеня відповідності, визначає стан свідомості за шкалою: «гармонійне» – «маргінальне» як протиріччя, проблема, конфлікт, зіткнення (с. 198). Вважаємо за потрібне розкрити певні означення проблеми...

У четвертому розділі «Конвенціональність у практиці відносин у сучасному суспільстві», у підрозділі 4. 3. «Конвенціональна модель суспільства, що самоорганізується» визначено, що.....моделі суспільства майбутнього виходять з концептуально-методологічної структури, заявленої як основа у даному дослідженні. У конвенціональній моделі суспільства, що само організується майбутнього проявляється головна думка, що соціальний світ – це символічна система, в якій спостерігаються «різні конвенціональні способи існування самої самоорганізаційної колективності». На цій підставі стає очевидним, що у глибинному прошарку соціальних відносин (у спілкуванні, інформаційно-комунікаційних процесах, індивідуальних та спільних діях тощо) як рушійній силі та синергетичному механізмі динаміки соціальних систем лежать закономірності, описувані логарифмічними функціями. При логарифмуванні математично реалізується теза про те, що у соціальній системі як органічній цілісності не так вже однаково те, що при первинному структурному аналізі сприймається за однорідне, і не таке вже й різне те, що прийнято нами за різнорідне». Фактично, «логарифмічна форма дозволяє, нехай дещо спрощено, моделювати вид розподілів у системних соціальних структурах» (Ю. В. Сахарова).....Наша конвенціональна

проектувальна модель самоорганізаційного суспільства майбутнього доповнюється основною ідеєю. Соціальна конвенціональність пов'язана із соціальною конвенцією, що виступає як договір або угода особливого роду (с. 264). Звідси викликає питання – а можливо логарифмувати договір – конвенцію та на яких концептуальних засадах.

У п'ятому розділі «Конвенціональність сучасного українського суспільства: реалії самоорганізації», у підрозділі 5.3. «Європейське майбутнє сучасного українського суспільства: прогрес на основі конвенціональності» обумовлюється, що європейський вибір України – невід'ємна складова для подальшого розвитку у XXI столітті, але самовизначення української нації в духовно-ментальному просторі європейської цивілізації вимагає порівняння різних, нерідко діаметрально-протилежних ціннісних установок. І тут зазначається, що, «навіть визначивши стадію і шлях розвитку певного соціуму, ще неможливе повною мірою його розуміння як цілісної, здатної до саморозвитку соціокультурної системи» з роботи (Ю. В. Павленка) (с. 327). В контексті продовження думки пишеться, що, незважаючи на те, що проект розвитку громадянського суспільства актуальний для Західної цивілізації як регіону, де він за визначенням виник, існують думки, зокрема про те, що «громадянське суспільство як соціальний устрій ніколи не було втілений у дійсності, оскільки жодна емпірична реальність повністю не поєднується з ним і не вичерпує його змісту». Очевидно, цивілізація і громадянське суспільство не є тим, що просто успадковується людиною через її народження «у Західних географічних координатах» (А.Карась) (с.327). Звідси завелике питання – а що тоді після такого установленого факту.

Наші надані пропозиції та побажання не зменшують наукової значущості роботи.

Наш висновок в тому, що докторська дисертація та автореферат «Конвенціональність в просторі суспільства, що самоорганізується»

відповідають вимогам п.п. 10, 13 Постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року №567 «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів» та Наказу МОН України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» від 12 січня 2017 року № 40, а її автор – Ворніков В. І. заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії.

Доктор філософських наук, професор
кафедри мистецтвознавства та
загальногуманітарних дисциплін

І. В. Єршова-Бабенко

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ

Лос. В.К.

Підпис
засвідчую:
Ректор МГУ
професор

/ Голубицький В.

Відрук надіслано до редакції 19.06.2019р.
Вз. секретар Л.В. – С.В. Балащенко